

УДК 656+930

ББК 39.1+63.3(5Т)

**МАРҲИЛАИ МУҲИМ ДАР
САМТИ РАҲОЙ ЁФТАНИ
ТОҶИКИСТОН АЗ БУНБАСТИ
КОММУНИКАТСИОНӢ**

**ВАЖНЫЕ ПЕРИОДЫ
В ВЫХОДЕ РЕСПУБЛИКИ
ТАДЖИКИСТАН ИЗ
КОММУНИКАЦИОННОГО ТУПИКА**

**IMPORTANT PERIODS
IN TAJIKISTAN REPUBLIC
WAY OUT FROM
COMMUNICATIONAL IMPASSE**

Шарифзода Абдуфаттоҳ,
профессор, доктори илмҳои таърих,
узви вобастаи АМИ ҚТ
(Тоҷикистон, Душанбе,)

Шарифзода Абдуфаттоҳ,
профессор, д-р ист. наук,
член-корреспондент НАН РТ
(Таджикистан, Душанбе)

Sharifzoda Abdufattoh, Dr. of History,
Professor, correspondent member of
the Academy of Sciences of
Tajikistan Republic (Tajikistan, Dushanbe)
E-MAIL: zavk@mail.ru

Калидвожаҳо: нақлиёт, равобити нақлиётӣ, роҳҳо, роҳҳои мошингард, роҳсозӣ, бунбасти коммуникатсионӣ, кишвари транзитӣ.

Дар мақола масъалаи амалишавии яке аз ҳадафҳои стратегияи рушди мамлакат - раҳони кишвар аз бунбасти коммуникатсионӣ ва табдил ёфтани он ба кишвари транзитӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Мавзӯи баҳси мақола таҳлили қиёсии бунёди роҳҳо дар Тоҷикистон дар давраҳои мухталиф, хосатан дар даврони баъди ҷанги шаҳрвандӣ ва солҳои 2013-2020 маҳсуб меёбад. Масъалаҳои амалӣ ғайтаи лоиҳаҳои таҷдиди роҳҳо автомобилгард, ҷудо ғайтаи маблағҳои грантҳои сохтмон ва таҷдиди роҳҳо, пулҳо ва нақбҳо, истифодабарии лоиҳаҳои сармоягузорӣ, таъмир ва нигоҳдорӣ роҳҳо, саҳми соҳибқорони ватанӣ, аҳли ҷамоатчиғӣ ва шахсони саховатпеша дар таъмиру барқарорсозии роҳҳо ва иншооти он дар асоси сарчашмаҳои мӯътамад таҳлил ғайтаанд.

Ключевые слова: транспорт, транспортное сообщение, автомобильные дороги, дорожное строительство, коммуникационный тупик, транзитная страна

Проводится исследование одной из важнейших стратегических целей таджикской экономики – выход из коммуникационного тупика и превращение республики в транзитную страну. Осуществлён сравнительный анализ проблемы строительства и ремонта дорог в различные периоды государственной независимости Таджикистана, в особенности в период после гражданской войны 1992-1997 гг. и в 2013-2020 гг. На основании различных источников и трудов проанализированы проблемы внедрения и реализации проектов по реконструкции автомобильных путей сообщения, выделения грантов на строительство и реконструкцию дорог, мостов, тоннелей, использование грантовых капиталов для ремонта и обслуживания дорог, вклад отечественных предпринимателей, общественности и меценатов в дело ремонта и реконструкции дорог.

Key-words: transport, transport communication, autoroads, road building, communicational impasse, transit country.

The article dwells on an exploration of one of the most important strategic goals of Tajik economy – way out from communicational impasse and transformation of the republic into a transit country. The author of the article has done a comparative analysis of the problems of building and repair of roads in different periods of state independence of Tajikistan, especially in the periods after the civil war of 1992-1997 and that one of 2013-2020. Proceeding from various origins and works, he

has analyzed the problems of engrafting and realization of the projects on reconstruction of autoroads, allotment of grants for building and reconstruction of roads, bridges, tunnels, utilization of grant stocks for repair and service of roads, contribution of local entrepreneurs, social circles and patrons into the cause of repair and reconstruction of roads.

Тоҷикистон баъди соҳибистиклол гаштан имконияти мустакилона муайян намудани самтҳои рушди иҷтимоиву иқтисодӣ, сиёсӣ ва фарҳангиро пайдо кард. Вале дар марҳилаи аввали соҳибистиклолӣ давлати навбунёдамон дар равандаи амали намудани тағйиротҳои иҷтимоиву иқтисодӣ ва сиёсӣ ба душворихо ва муаммоҳои зиёд рӯ ба рӯ гашт.

Талошҳои сарвари давлатамон, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон имконият дод, ки кишвар аз вазъияти бӯҳронӣ раҳой ёбад ва корҳои созандагиву бунёдкорӣ, ислохотҳо роҳандозӣ гарданд. Умуман солҳои роҳбарии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмонро шартан ба 5 давра тақсим намудан мумкин аст: 1) солҳои 1992-1997- даврони начоти давлату миллат аз вартаи фано; 2) солҳои 1998-2000- даврони таҳкими сулҳу субот; 3) солҳои 2001-2006- давраи оғози бунёдкориву созандагӣ; 4) солҳои 2007-2013- давраи оғози фатҳи қуллаҳо ва 5) солҳои 2013-2020- давраи идомаи тадбирҳо барои рушди устувор.

Дар солҳои аввали соҳибистиклолӣ Тоҷикистон муташанниҷ гаштани вазъи сиёсии мамлакат бар асари ҷанги таҳмилии шаҳрвандӣ (солҳои 1992-1997), бӯҳрони иқтисодиву молиявӣ ба захираҳои табииву моддӣ-техникӣ, истехсолии мамлакат хисороти калон расонид. Дар минтақаҳо, ки амалиётҳои ҷангӣ мерафтанд қариб, ки ҳамаи корхонаҳои саноатӣ, нақлиёт, иншоотҳои сохтмон ва дигар корхонаҳо харобу валангор гаштанд, молу амвол ба яғмо бурда шуданд. Хосатан соҳаи нақлиёт, муассисаҳои автомобилӣ, роҳу пулҳо (кӯпрукҳо), роҳҳои оҳан зарар дид. Қисми зиёди воситаҳои нақлиёт аз ҷониби ғоратгарон ба хориҷ бароварда шуд. Хисороти моддии Тоҷикистон солҳои ҷанг беш аз 10 млрд. доллари ИМА-ро ташкил дод.

Дар ҷумҳурӣ дар натиҷаи канда шудани робитаҳои иқтисодиву хоҷагӣ бо дигар мамлакатҳо ва идома ёфтани бӯҳрон ҳаҷми маблағгузори иқтисодӣ хеле коҳиш ёфт. Танҳо дар солҳои 1991-1997 ворид намудани инвеститсияҳо 25 баробар кам гашт [2, с.245].

Муҳимтарин ниҳоди иқтисодӣ (хоҷагии халқ)-и ҳар мамлакат соҳаи нақлиёт маҳсуб меёбад. Робитаҳои истехсолии байнидавлатӣ маҳз ба нақлиёт вобастагӣ дорад, зеро тавассути он интиқоли молу маҳсулот, тичорат ба роҳ монда мешавад. Нақлиёт фазои иқтисодӣ чаҳониро ба танзим мебарорад, тақсимои ҳудудии меҳнати таъмин мекунад.

Шоҳаҳои роҳи автомобилгард ва роҳҳои оҳан, ки Тоҷикистонро бо дигар давлатҳо мепайваस्त, дар солҳои Ҳукумати Шӯравӣ сохта шудаанд ва онҳо қисми муайяни инфрасохтори роҳҳои уммииттифоқиро ташкил медоданд. Аммо на ҳамаи роҳҳо ба манфиати Тоҷикистон равона гашта буданд. Масалан ноҳияҳои марказӣ ва ҷанубии ҷумҳурии бо дигар минтақаҳо тавассути роҳҳо бевосита пайваस्त набуданд. Молу маҳсулот ва ҳатто шаҳрвандон тавассути роҳҳои ҷумҳуриҳои ҳамсоя интиқол меёфтанд. Баъди ба даст омадаи соҳибистиклолӣ душворихо дар самти транзити воситаҳои нақлиёт ба амал омад. Роҳҳои мамлакатҳои ҳамсоя баста шуданд, низохои гумрукӣ ба амал омаданд. Дар надичаи минтақаҳои алоҳида ба бунбасти коммуникатсионӣ дучор гаштанд. Ин омил ваҳдату муттаҳидии минтақоро ҳалалдор кард. Тоҷикистон ба изолятсияи геоиқтисодӣ мувоҷеҳ гашт,

нархҳои интиқоли бар ба маротиб боло рафтанд. Ин омилҳо имконияти ба роҳ мондани робитаҳои нақлиётиро бо мамлакатҳои дуру наздик маҳдуд намуд [1, с.73].

Шароити ҷуғрофӣи Тоҷикистон (беш аз 93 %-ро ташкил додан кӯҳҳо), набудани роҳҳои бахрӣ ва дарёӣ, рушд накардани соҳаи роҳи оҳан ва роҳҳои ҳавоӣ сабаб гаштанд, ки бештар роҳҳои автомобилгард инкишоф ёбад. Дар ибтидои солҳои 90-уми асри XX дарозии умумии роҳҳои автомобилгард 13,4 ҳазор гектарро ташкил меод, ки аз онҳо 12.1 ҳазор км. асфалтпӯш буданд. Морлу маҳсулот асосан бо автомобилҳо интиқол дода мешуданд. Масалан дар соли 2002 дар ҷумҳурӣ 90% мусофирон (130,3 млн нафар) ва борҳо (146,2 ҳазор тонна) тавассути нақлиёти автомобилӣ кашонида шудаанд [11, с.37].

Баъди хотимаи ҷанги шаҳрвандӣ, новобаста аз душвориҳо дар назди Ҳукумати ҷумҳурӣ вазифаҳои барқарор кардани хочагӣ, дар асоси иқтисодӣ бозоргонӣ роҳандозӣ намудани сохтмони корхонаҳои истеҳсоли ва умуман ислоҳоти иқтисодӣ меистод. Зарурати бунёд ва рушди роҳҳо, иншоотҳои муҳандисиву нақлиётӣ ба амал омаданд. Дар аввал барои сохтмони роҳҳо ба миқдори кам маблағҳо ҷудо мешуданд. Сарвари давлат ва Ҳукумати Тоҷикистон, асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат дар яке аз суҳбатиҳои худ бахшида ба ҷашни Истиқлолият, ханӯз 8 сентябри соли 1997 таъкид намуданд, ки “мо бояд ба сохтмони муҳимтарин иншоотҳои барои мамлакатамон ҳаётан муҳим: роҳи оҳани Қўрғонтеппа- Қўлоб, роҳи автомобилгарди Қўлоб- Қалъаи Хумб ва нақби Анзоб шурӯъ кунем. Қўшиш ба харҷ диҳем, ки дар ибтидои қарни XXI шабакаи нақлиёти роҳҳо дар ҳамаи фасли сол минтақаҳои ҷумҳуриро ба ҳам пайваست намояд. Роҳҳо дар шароити Тоҷикистон нафақат аҳамияти бузурги иқтисодӣ, балки сиёсӣ низ доранд” [7].

Бояд гуфт, ки аз соли 1997 афзоиши нишондиҳандаҳои маҷмааи нақлиёт ба даст омада, соҳаҳои роҳдорӣ, нақлиёти автомобилӣ, роҳи оҳан ва ҳавопаймоӣ рӯ ба инкишоф ниҳоданд [10].

Пешвои миллат дарк намуданд, ки бе васли ҳамаи минтақаҳои ҷумҳурӣ ба даст овардани ин ҳадафҳо имкон надорад. Ё пайгириро аҳли кишварро ба ободониву бунёдкорӣ дар ҳама соҳаҳо, бахусус дар соҳаи роҳ даъват кард ва Ҳукумати кишварро вазифадор намуд, ки «... дар ҳусуси бунёди инфрасохтор, ки Тоҷикистонро аз бунбасти коммуникатсионӣ мебарорад ва ба меъёрҳои байналмилалӣ мутобиқ гардонидану дар ҳолати хуб нигоҳ доштани он, инчунин ҷорӣ намудани механизмҳои худмаблағгузори тадбирҳои зарурӣ андешад» [3].

Агар мо ба мавқеи ҷуғрофӣи Тоҷикистон назар афканем, маълум мегардад, ки ҷумҳуриамон дар таъмини робитаҳои байниҳамдигарии мамлакатҳои ҳавзаи уқёнуси Ҳинд бо дигар мамлакатҳои ҳамҷавор нақши муҳим мебозад, кишвари мо ба таври объективӣ ба сифати пул дар муносибати байниҳамдигарии давлатҳои Фарб ва Осиёи ҷанубу шарқӣ хидмат мекунад.

Роҳбарият ва Ҳукумати ҷумҳурӣ масъалаи ба кишвари транзитӣ табдил додани Тоҷикистонро яке аз авлабиятҳои рушд муайян намуда, дар доираи Стратегияи аз бунбасти коммуникатсионӣ баровардани Тоҷикистонро муайян намуд, ки он дар Паёми ҳарсолаи Президенти муҳтарамии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2010 дарҷ гардид.

Стратегияи мазкур ду самти асоси фаъолияти соҳаро дар бар мегирад:

якум, ташаккули шабакаи ягонаи роҳҳои автомобилгарди дохили кишвар ва пайваст намудани он ба шоҳроҳҳои байналмилалӣ;

дуум, ҳамроҳ шудани Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Конвенсия ва Созишномаҳои байналмилалӣ оид ба равобитаи нақлиётӣ [9].

Ворид шудани Тоҷикистон ба Конвенсияи Гумрукӣ доир ба интиқоли байналхалқии борҳо бо истифодаи китобчаи МДП (Конвенсияи МДП аз 14 ноябри соли 1975), таҳияи ва қабули Барномаи давлатии рушди шабакаи роҳҳои автомобилгард ба мӯҳлати то соли 2000 –ум, қабули Конуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи нақлиёт” аз 29 ноябри соли 2000, № 22, қабули Барномаи давлатии рушди комплекси нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2025, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 апрели соли 2011 № 165 тасдиқ шудааст ва дигар санадҳо ба рушди соҳаи нақлиёту роҳсозӣ мусоидат намуданд.

Дар роҳи амалӣ гаштани ҳадафҳои роҳсозӣ ба Тоҷикистон институтҳои молиявии байналхалқӣ, аз қабилӣ АБР, ИБР, ЕБРР қарз пешниҳод карданд ва бевосита бо дастгирии Ҳукумати Ҷопон, Эрон, Ҷумҳурии Халқии Чин ҷудо гаштани маблағҳои грантӣ сохтмон ва таҷдиди роҳҳо ва нақбҳо ба роҳ монда шуданд. Қабул ва амалӣ намудани лоиҳаҳои дахлдор доир ба ин масъала имконият доданд, ки Тоҷикистон марҳила ба марҳила аз бунбасти коммуникатсионӣ раҳой ёбад.

Таҷдиди роҳи автомобилгарди Душанбе- Кӯрғонтеппа-Кӯлоб, ба истифода дода шудани шохроҳи Кӯлоб –Қалъаи Хумб имконият доданд, ки рафтуомади шабонарӯзии воситаҳои нақлиётро дар самти Душанбе-Кӯлоб-Қалъаи Хумб-Хоруғ-Мурғоб-ҶХЧ ва баромадан ба шохроҳи байналхалқии Қароқумро таъмин намояд.

Мавриди истифода қарор гирифтани нақбҳои Истиклол ва Шаҳристон, азнавсозии роҳи автомобилгарди Душанбе-Чанок (сарҳади Узбекистон) равобита нақлиётро ба мамлакатҳои авроосиё осон кард.

Соли 2013 дар ҳаёти сиёсӣ ва иқтисодиву иҷтимоии Тоҷикистон ҳамчун соли вусъати амалҳои созанда, сулҳу суботи комил ва таҷкими дастовардҳои даврони соҳибистиклолии кишварамон, аз ҷумла ваҳдати миллӣ гардида, дар ин сол барои идомаи раванди рушди босуботи мамлакат заминаҳои устувор гузошта шуданд.

Рӯйдоди муҳиму назарраси соли 2013 дар Тоҷикистон баргузори интихоботи Президентӣ ва аз нав ба мақоми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон интихоб гардидани Сарвари арзандаи давлату миллат Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон мебошад.

6 ноябри соли 2013 ба тариқи интихоботи умумихалқӣ номзад аз Ҳизби халқии демократии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо 84,23 фоизи овозҳои интихобкунандагон аз нав ба мақоми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон интихоб шуда, 16 ноябр маросими савгандёдкунии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон баргузор гардид [12].

Ҳамаи қўллаҳои баланде, ки мардуми Тоҷикистон минбаъд фатҳ намуда, ба сатҳу сифати нави рўзгору зиндагии шоиста бояд бароянд, инчунин самтҳои асосии сиёсати дохилию хориҷӣ ва ҳадафҳои стратегӣ дар суҳанронии Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон рӯзи савгандёдкунии тантанавӣ 16 ноябри соли 2013 ба таври возеҳу равшан баён гардид [10]

Баъди анҷоми маросими савгандёдкуни Сарвари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон чун Президенти тозаинтихоби Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки аз нав барои 7 соли оянда ба ин мақоми олий интихоб гардидаанд, расман ба фаъолият шуруъ намуданд.

Расидан ба истиқлоли энергетикӣ, баровардани кишвар аз бунбасти коммуникатсионӣ, таъмини амнияти озуқаворӣ ва шуруъ аз соли 2018 (аз Паёми Президенти мамлакат ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 26 декабри соли 2018) саноатикунони босуръати мамлакат чун ҳадафҳои стратегӣ Ҳукумати Ҷумҳурии

Тоҷикистон ва роҳи асосии баланд бардоштани сатҳ ва сифати зиндагии мардум барои ҳафт соли давраи нави роҳбарии Президенти тозаинтиҳоб (2013-2020) муайян карда шуд.

Бо мақсади баромадан аз бунбасти коммуникатсионӣ ва ба қаламрави транзитӣ табдил додани Тоҷикистон, ки яке аз ҳадафҳои асосии Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 муайян шудааст, бо дастгирӣ ва роҳнамоии бевоситаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон шурӯъ аз соли 2013 дар соҳаи нақлиёт ба маблағи зиёда аз 1 миллиард доллари америкой 29 лоиҳаи сармоягузори сохтмону таҷдиди роҳҳои мошингарду оҳан ва иншоотҳои онҳо, лоиҳаҳои таҳқимбахшии иқтидорҳои техникаи соҳа татбиқ гардид.

Ҳамзамон бо дастгирӣ ва роҳнамоии Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон имрӯзҳо 10 лоиҳаи сармоягузорӣ ба маблағи умумии 623 млн. 246 ҳазор доллари америкой, тибқи Созишномаҳои қарзӣю грантӣ ва 509 млн. 752 ҳазор доллари америкой, аз ин 63 млн. 580 ҳазор доллари ИМА саҳми Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди татбиқшавӣ қарор доранд[5].

Дар соли 2020 барои ҷалби сармоя оид ба татбиқи лоиҳаҳои давлатии сармоягузори соҳаи нақлиёт, аз ҷумла сохтмони роҳҳои мошингарди Душанбе-Қулма, қитъаи Қалъаиҳумб-Ванҷ сарҳади ноҳияи Рӯшон ва Лаби Ҷар-Қалъаиҳумб, таҷдиди роҳҳои мошингарди Гулистон-Фархор-Панҷ-Дӯстӣ, Бохтар-Данғара-Гулистон ва Хулбук-Темурмалик-Кангурт, сохтмони пул аз болои дарёи Панҷ дар мавзеи Коқули ноҳияи Фархор бо роҳи мошингарди ба пул баранда, хариди техника, рушди неру ҷиҳати идоракунии нигоҳдории пулҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, лоиҳакашии роҳи мошингарди Гулистон-Кӯлоб дар вилояти Хатлон, роҳи мошингарди Хуҷанд-Конибодом дар вилояти Суғд дар сатҳи омодагӣ ва корбарӣ бо институтҳои молиявӣ ва шарикони рушд қарор доранд.

Дар 7 соли охир беш аз 1500 километр роҳҳои мошингард, 190 пул, 4 долони зиддитармавӣ ва 50 километр роҳи оҳан бунёду навсозӣ гардиданд ва имкониятҳои транзитии кишварро густариш доданд.

Дар натиҷа Тоҷикистон тибқи арзёбии созмонҳои байналмилалӣ аз рӯи нишондиҳандаҳои сифати роҳҳои мошингард дар байни кишварҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил яке аз ҷойҳои намоёнро ишғол намуд.

Соли 2020 аз ҳисоби маблағҳои бучети ҷумҳуриявӣ барои сохтмони асосӣ дар 35 иншооти нақшавӣ 21 млн. сомонӣ пешбинӣ шуда, ба ҳолати 1 июни соли 2020 дар 30 иншоот ба маблағи 7 млн. 586 ҳазор сомонӣ корҳо иҷро гардидаанд.

Барои таъмир ва нигоҳдории 14339 км роҳҳои мошингарди истифодаи умумиҷумҳурӣ давоми солҳои 2013-2020 аз бучети ҷумҳуриявӣ 334,3 млн. сомонӣ, бучетҳои маҳаллӣ 63,5 млн. сомонӣ ҷудо ва истифода шудааст. Маблағҷудокунии ҳарсолаи соли 2020 нисбат ба соли 2013 26,6 фоиз зиёд гардид.

Дар давоми 7 соли сипаришуда барои муассисаҳои нигоҳдории роҳҳои мошингард 507 адад техникаю таҷҳизоти замонавӣ ва пуриқтидори роҳнигоҳдорӣ харидорӣ гардидаанд.

Дар 7 соли охир барои дастгирии иқдоми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон оид ба иштироки васеъ ва саҳмгузорӣ дар корҳои ободонии роҳҳо ва пулҳо аз ҷониби соҳибкорони ватанӣ, аҳли ҷамоатчиғӣ ва шахсони саховатпеша барои таъмиру барқарорсозии роҳҳо ва иншооти он ба маблағи қариб 180 млн. сомонӣ корҳо иҷро гардидаанд.

Дар натиҷаи амалӣ намудани марҳилаи аввали ҳадафи стратегияи рушди мамлакат, яъне раҳони кишвар аз бунбасти коммуникатсионӣ ва дар ҷумҳурӣ бунёд гардидани шабакаҳои воҳид ва таъминкунандаи равобити нақлиёти дохилӣ ва баромадан ба кишварҳои

ҳамчавор, нишондиҳандаҳои асосии хизматрасониҳои нақлиётӣ тадриҷан инкишоф ва тамоюли пайвастаи рушдро касб намудаанд.

Айни ҳол дар бозори хизматрасониҳои нақлиёти автомобилӣ 1674 адад субъектҳои хоҷагидорӣ ба қайд гирифта шудааст.

Дар самти боркашонии байналмилалӣ 28 адад ширкати нақлиёти автомобилӣ дар асоси созишномаҳои байналмилалӣ дучонибаю бисёрҷониба бо 40 кишвари хориҷи дуру наздик ба ҳамлу нақли борҳо ва амвол машғуланд.

Бо мақсади рушди соҳаи нақлиёти роҳи оҳани кишвар ва ба кишвари транзитӣ табдил додани Ҷумҳурии Тоҷикистон роҳҳои оҳани дохилӣ ва минтақавӣ сохта шудаанд, аз ҷумла ба муносибати ҷашни 25 - солагии Истиқлолияти давлатии кишвар соли 2016 қитъаи Ваҳдат-Ёвони роҳи оҳани Душанбе-Бохтар-Кӯлоб бо дарозии умумии 40,7 км (3 нақб бо дарозии 3643 метр, 8 пул бо дарозии 683 метр) сохта ба истифода дода шуд [4].

Сарвари давлат борҳо изҳор дошта буданд, ки мақсади давлат аз бунёди роҳҳои пулҳои рафтумомади доимӣ дар дохили кишвар, густариши рабобити байналмилалӣ, осон кардани мушкилоти мусофирон ва ҳамлу нақли озоди молу маҳсулот ҳам дар дохили Тоҷикистон ва ҳам бо кишварҳои ҳамсоя мебошад.

Дар давоми солҳои 2013-2020 бо ташаббус ва талошҳои Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон лоиҳаҳои зиёди сармоягузории хориҷии давлатӣ дар соҳаи нақлиёт амалӣ шудаанд, аз ҷумла роҳҳои мошингард: - таҷдиди роҳи мошингарди Бохтар (Кӯрғонтеппа) - Дӯстӣ марҳилаи 2 - 18 км ва 5 адад пул, (солҳои 2012-2013), таҷдиди роҳи мошингарди Душанбе - сарҳади Қирғизистон - марҳилаи 3, қитъаи роҳи Сайрон-Қарамиқ 89 км (соли 2013), таҷдиди роҳи Душанбе-Қулма, қитъаи Душанбе-Данғара марҳилаҳои 1, 2 ва 3 - 136 км ва 19 адад пул (солҳои 2009-2014), қитъаи роҳи Данғара-Кангурт 26 км ва 3 адад пул (солҳои 2013-2014), сохтмони роҳи мошингарди Шохон-Зиғар марҳилаи 3 - 18 км ва 2 адад пул (солҳои 2011-2014), таҷдиди роҳи мошингарди Душанбе - Турсунзода - сарҳади Ўзбекистон, 7 километри қитъаи роҳи Душанбе то сарҳади Ўзбекистон ва 9 адад пул (солҳои 2011-2016), таҷдиди роҳи Айни - Панҷакент - сарҳади Ўзбекистон - 113 км ва 31 адад пул (солҳои 2012-2016), сохтмони роҳи Кӯлоб-Қалъаихумб, қитъаи Шамсиддин Шохин - Шохон 40 км ва 10 адад пул (солҳои 2012-2017), таҷдиди роҳи Восеъ - Ховалинг, дар доираи лоиҳаи Рушди долонҳои 3 ва 5-и ҶИММ 88 км ва 12 адад пул (солҳои 2014-2017), таҷдиди роҳи мошингарди Душанбе - Турсунзода - сарҳади Ўзбекистон, қитъаи роҳ аз пайкараи Абӯалӣ ибни Сино то дарвозаи ғарбии шаҳри Душанбе, сохтмони ду чорроҳаи сесатҳа (эстакада), ду роҳи дусатҳа, роҳҳои зеризаминӣ 4,9 км ва ду пул, ҳар кадоме бо дарозии 125 метр (солҳои 2016-2020); пулҳои мошингард - сохтмони пули байналмилалӣ дар ноҳияи Шӯробод (солҳои 2011-2013), барқарорсозии пул аз болои дарёи Сорбоғ ва таъмири 10,5 км роҳи Ғарм-Навобод (солҳои 2014-2016); нақбҳои мошингард: - “Шаҳристон” дар доираи таҷдиди роҳи мошингарди Душанбе-Чаноқ (сарҳади Ўзбекистон), (солҳои 2006-2013), “Хатлон” дар доираи таҷдиди роҳи мошингарди Душанбе-Қулма, қитъаи Душанбе-Данғара марҳилаи 2 (солҳои 2010-2013), “Истиқлол” қорҳои боқимонда (солҳои 2011-2015) ва дар самти бунёди роҳи оҳан, пулҳо ва нақбҳои роҳи оҳан: - сохтмони 40,7 км роҳи оҳани Душанбе-Бохтар-Кӯлоб, қитъаи Ваҳдат-Ёвон (солҳои 2009-2016), аз ҷумла сохтмони 5 адад пул бо дарозии 582 метр ва 3 адад нақб бо дарозии 3643 метр (солҳои 2015-2016).

Сарвари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба масъалаи рушди коммуникатсионӣ натавонанд дар дохили кишвар, инчунин, дар минтақа низ тавачҷӯҳи зиёд доранд ва дар самти мазкур Тоҷикистон лоиҳаҳои бузургро дар ҳамкорӣ бо кишварҳои ҳамсоя роҳандозӣ кардааст.

5 июни соли 2013 сарони се давлат - Тоҷикистон, Афғонистон ва Туркменистон дар шаҳри Атамуроди Туркменистон ба сохтмони роҳи оҳани пайвандсози Тоҷикистону Туркменистон тавассути қаламрави Афғонистон оғоз бахшиданд. Ин шохроҳи ҳамкориҳо ва азми созандаи мамлакатҳои минтақа на фақат беҳтарин василаи ҳаракати мусофирон ва интиқоли борҳо, балки омили муҳими таҳкими дӯстиву бародарии мардумони кишварҳо хоҳад гашт. Аҳамияти стратегии ин роҳ на танҳо аз нигоҳи боз ҳам бештар ба ҳам наздик гаштани кишварҳо ва мардумони он, балки дар самти ҳалли як силсила масъалаҳои минтақавии иқтисодӣ, инфрасохторӣ, иҷтимоӣ ва гуманитарӣ низ комилан возеҳ мебошад [6].

Бо тавачҷуҳ ба он корҳое, ки дар солҳои 2013-2020 дар ҷумҳурӣ анҷом дода шудаанд, метавон натиҷагирӣ кард, ки роҳбарияти давлату Ҳукумат барои ба кишвари воҳид ва як порча табдил додани Тоҷикистони азиз қадамҳои устувору созанда бардоштааст. Имрӯз Тоҷикистон натавон аз бунбасти коммуникатсионӣ баромад, балки ба як кишвари транзитӣ мубаддал гардидааст.

Ҷумҳурии Тоҷикистон айни ҳол дар баробари кишварҳои минтақа ва дунё мавқеъ ва нуфузи худро касб кардааст ва ин ҳама самараи татбиқи сиёсати дурандешона ва созандаи Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо дастгирии мардуми шарифи Тоҷикистон мебошад.

Ҳамин тавр, бо назардошти матолиби мазкур ва ба шарофати ноил шудан ба ҳадафҳои миллӣ сиёсати хирадмандонаву созандаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон вобаста ба раҳой аз бунбасти коммуникатсионӣ ва ба кишвари транзитӣ табдил додани Тоҷикистон ба амри воқеӣ табдил ёфт. Зеро ин ибтикороти Пешвои миллат дар роҳи пайвастан ба ҷаҳон тавассути роҳҳои Тоҷикистон корсозии таърихӣ аҷдодамонро ба хотир меоварад, ки аз тариқи роҳи бузурги абрешим пули иқтисодӣ ва фарҳангиро байни Шарқу Ғарб бунёд ниҳода буданд.

Бунёди шабакаи нави роҳҳои мамлакат бо назардошти пайвастании он бо шаҳроҳҳои заминӣ, обӣ ва ҳавоии байналмилалӣ далели муътамад ва барҷастаи ба низомии ҷаҳонии иқтисодӣ ва коммуникатсионӣ роҳ ёфтани Тоҷикистон аст, ки тавонмандии кишвари моро беш аз пеш афзун менамояд.

Пайнавишт:

1. Гафурова Г. А. Первые шаги Таджикистана на пути к выходу из транспортного тупика/Ученые записки Худжандского государственного университета им. академика Б. Гафурова. Серия общественно-гуманитарных наук. -2016.-1(46). С. 72-75.
2. Дадабаева, З.А. Особенности развития транспорта в Республике Таджикистан/ З.А. Дадабаева // Транспорт и связь в новых независимых государствах: особенности и факторы развития.- М.: ИРАН, 2013.- 476 с.
3. Ифтитоҳи роҳи оҳани Душанбе-Қургонтеппа-Кӯлоб 24 августи соли 2016 // Агентии миллии Иттилоотии Тоҷикистон «Ховар». URL: <https://khovar.tj/2016/08/iftito-i-ro-i-o-ani-dushanbe-ur-onteppea-k-lob/> (Санаи мурочиат: 23.11.2020).
4. Иштирок дар оғози сохтмони роҳи оҳани Тоҷикистон-Афғонистон-Туркменистон дар шаҳри Атамуроди Туркменистон. 05 июни соли 2013 // Сайти Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. URL: <http://www.president.tj/node/4484> (Санаи мурочиат: 23.11.2020).
5. Минтранс о сносe домов при ремонте дорог и возможном введении платы на автодороге «Душанбе-Бохтар»// URL: <https://vecherka.tj/archives/45437> (Санаи мурочиат: 01.12.2020).
6. Пешвои муаззамии миллат. Нақши Эмомалӣ Раҳмон дар таҳкими Истиқлолияти давлатӣ / Зери назари Раҳмон Озода Эмомалӣ.- Душанбе, 2018. – С. 195.

7. Раҳмон, Э. Выступление на торжественном собрании посвященной 6-й годовщине Независимости Республики, 8 сентября 1997 года / Э. Раҳмон// Народная газета.- 1997.- 17 сентября.
8. Раҳмон Эмомалӣ. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат. Ҷилди нӯҳум. – Душанбе: Ирфон, 2010 – 632 с.
9. Соҳаи нақлиёти Тоҷикистон// URL: <https://mfa.tj/tg/main/tojikiston/naqlijot> (Санаи муроҷиат: 01.12.2020).
10. Суханронӣ дар ҷаласаи яқҷояи Маҷлиси миллӣ ва Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба муносибати савгандёдкунии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. 16 ноябри соли 2013 // Сайти Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. URL:// <http://www.president.tj/node/5588> (Санаи муроҷиат: 23.11.2020).
11. Таджикистан. 15 лет государственной независимости. Статистический сборник.- Душанбе: Госкомстат РТ.- 2006.- 488 с.
12. Шарифзода А., Қосимӣ З. Эмомалӣ Раҳмон: интихоби мардум (Сиёсати дохилӣ ва хориҷии Президенти Тоҷикистон дар соли 2013). Душанбе: Бухоро, 2014 – С. 140-142.

Reference Literature

1. Gafurova G.A. The first Steps of Tajikistan on the Road of Way out from Transport Impasse // Scientific Notes of Khujand State University named after acad. B. Gafurov. Humanitarian Sciences. – 2016, #1 (46). – pp. 72 – 75.
2. Dadabayeva Z.A. Peculiarities of Transport Development in Tajikistan Republic // Z.A. Dadabayeva// Transport and Communication in New Independent States: Peculiarities and Factors of Development. – М.: RASI, 2013. – 476 pp.
3. The Opening of Dushanbe-Kurgan-Tyube – Kulyab Railway on August 24, 2016 // “Hovar” (tidings) National Informational Agency of Tajikistan. URL: <https://khovar.tj/2016/08/iftitoti-ro-i-o-ani-dushanbe-ur-ontepa-k-lob/> (Date of request: 23.11.2020).
4. Participation in the Inception of the Building of “Tajikistan – Afghanistan – Turkmenia” Railway in the Town of Atamurod (Turkmenia) June 5, 2013 // The Site of Tajikistan Republic President. URL: <http://www.president.tj/node/4484> (Date of request: 23.11.2020).
5. Transport Ministry on Pulling down Houses When Repairing Roads and Potential Introduction of Payment on the Autoroad “Dushanbe-Bokhtar” // URL: <https://vecherka.tj/archives/45437> (Date of request: 01.12.2020).
6. The Great Nation Leader. The Role of Emomali Rahmon in Consolidation of State Independence // Under the editorship of Rahmon Ozoda Emomali. – Dushanbe, 2018. – p. 195.
7. Rakhmon E. The Speech at the Solemn Meeting Dedicated to the 6-th Anniversary of Independence of the Republic on September 8, 1997 // E.Rakhmon // People`s Newspaper. 1997, September 17.
8. Rakhmon Emomali. Independence of Tajikistan and Revival of Nation. – V.9. – Dushanbe: Cognition, 2010. – 632 pp.
9. Transport Branch of Tajikistan. URL: <https://mfa.tj/tg/main/tojikiston/naqlijot> (Date of request: 01.12.2020).
10. The Speech at the Joint Sitting of Majlisi Milli and Majlisi Namoyandagoni Majlisi Oli (National Council and the Council of Representatives under the Auspices of Supreme Council) in Honour of Inauguration of Tajikistan Republic President. November 16, 2013. // The Site of Tajikistan Republic President. URL:// <http://www.president.tj/node/5588> (Date of request: 23.11.2020).
11. Tajikistan. 15 Years of State Independence. Statistical Collection. TR State Committee on Statistics. – Dushanbe, 2006. – 488 pp.
12. Sharifzoda A., Kosimi Z. Emomali Rakhmon: The Choice of the People (Home and Foreign Policy of Tajikistan Republic President in 2013). – Dushanbe: Bukhara, - pp. 140 – 142.